

LIMBĂ ȘI LINGVISTICĂ

O INTRODUCERE

JOHN LYONS

Traducere din limba engleză de:

Raluca SINU

Oana TATU

Editura
Universității
Transilvania
din Brașov

2025

EDITURA UNIVERSITĂȚII TRANSILVANIA DIN BRAȘOV

Adresa: Str. Iuliu Maniu nr. 41A
500091 Brașov

Tel.: 0268 476 050

Fax: 0268 476 051

E-mail: editura@unitbv.ro

**Editură acreditată de CNCS,
categoria B pentru domeniul Filologie (2020)**

Copyright © Cambridge University Press, 1981, first
edition

Copyright © Editura Universității Transilvania din Brașov,
2025, pentru prezenta ediție

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

LYONS, JOHN

Limbă și lingvistică : o introducere / John Lyons ; trad. din lb.
engleză de Raluca Sinu, Oana Tatu. - Brașov : Editura Universității
"Transilvania" din Brașov, 2025

Conține bibliografie

Index

ISBN 978-606-19-1804-1

This translation of *Language and Linguistics* is published by
arrangement with Cambridge University Press.

Cuprins

Nota traducătorului v

Prefață vii

1	<i>Limba</i>	
1.1	Ce este limba?	1
1.2	Câteva definiții ale «limbii»	3
1.3	Comportament lingvistic și sisteme lingvistice	9
1.4	Limbă și vorbire	12
1.5	Aspectul semiotic al limbii	18
1.6	Iluzia omogenității	26
1.7	Nu există limbi primitive	29
	Lecturi suplimentare	33
	Întrebări și exerciții	34
2	<i>Lingvistica</i>	
2.1	Ramurile lingvisticii	37
2.2	Este lingvistica o știință?	40
2.3	Terminologie și notație	49
2.4	Lingvistica este descriptivă, nu prescriptivă	51
2.5	Prioritatea descrierii sincronice	57
2.6	Structură și sistem	62
	Lecturi suplimentare	68
	Întrebări și exerciții	68
3	<i>Sunetele limbii</i>	
3.1	Elementul fonic	70
3.2	Reprezentare fonetică și ortografică	73
3.3	Fonetica articulatorie	76
3.4	Foneme și alofone	89
3.5	Trăsăturile distinctive și fonologie suprasegmentală	94
3.6	Structură fonologică	100

	Lecturi suplimentare	103
	Întrebări și exerciții	104
4	<i>Gramatica</i>	
4.1	Sintaxă, flexiune și morfologie	106
4.2	Gramaticalitate, productivitate și caracter arbitrar	111
4.3	Părți de vorbire, clase formale și categorii gramaticale	116
4.4	Câteva concepte gramaticale adiționale	120
4.5	Structura de constituenți	125
4.6	Gramatică generativă	134
	Lecturi suplimentare	138
	Întrebări și exerciții	141
5	<i>Semantica</i>	
5.1	Diversitatea sensului	147
5.2	Sensul lexical: omonimia, polisemia, sinonimia	156
5.3	Sensul lexical: semnificație și denotație	164
5.4	Semantică și gramatică	169
5.5	Sensul enunțului și sensul rostirii	177
5.6	Semantică formală	185
	Lecturi suplimentare	190
	Întrebări și exerciții	192
6	<i>Schimbarea lingvistică</i>	
6.1	Lingvistica diacronică	195
6.2	Familii de limbi	200
6.3	Metoda comparativă-istorică	208
6.4	Analogie și împrumut	218
6.5	Cauzele schimbării lingvistice	224
	Lecturi suplimentare	230
	Întrebări și exerciții	231
7	<i>Câteva școli și curente moderne</i>	
7.1	Istoricismul	233
7.2	Structuralismul	235
7.3	Funcționalismul	241

7.4 Generativismul	245
Lecturi suplimentare	253
Întrebări și exerciții	254
8 <i>Limbă și minte</i>	
8.1 Gramatica universală și relevanța ei	255
8.2 Mentalism, raționalism și caracter înăscut	259
8.3 Limba și creierul	265
8.4 Achiziția limbajului	269
8.5 Alte domenii ale psiholingvisticii	275
8.6 Științele cognitive și inteligența artificială	279
Lecturi suplimentare	281
Întrebări și exerciții	282
9 <i>Limbă și societate</i>	
9.1 Sociolingvistică, etnolingvistică și psiholingvistică	284
9.2 Accent, dialect și idiolect	286
9.3 Limbi standard și dialecte locale	294
9.4 Bilingvism, schimbare de cod și diglosie	300
9.5 Aplicații practice	305
9.6 Variația stilistică și stilistica	309
Lecturi suplimentare	317
Întrebări și exerciții	318
10 <i>Limbă și cultură</i>	
10.1 Ce este cultura?	320
10.2 Ipoteza Sapir-Whorf	322
10.3 Termeni pentru culori	331
10.4 Pronume personale de politețe	337
10.5 Suprapunere culturală, diseminare	
culturală și traductibilitate	342
Lecturi suplimentare	350
Întrebări și exerciții	351
Bibliografie	354
Index	372

Nota traducătorului

Language and Linguistics, publicată pentru prima dată în 1981, reprezintă o introducere generală în domeniul lingvisticii, care se adresează în special studenților și celor interesați de studiul limbii, chiar dacă nu au pregătire prealabilă în domeniu. În această lucrare, John Lyons abordează natura limbii și fundamentele teoriei lingvistice, scoate în evidență dimensiunea culturală și biologică a limbajului uman, trece în revistă subdomeniile lingvisticii și unitățile lor reprezentative, discutând despre sunetele limbii, gramatică, semantică, schimbarea lingvistică. În cele zece capitole ale cărții, autorul prezintă, într-o manieră clară și detaliată, concepte fundamentale din lingvistică și relațiile dintre ele. La final, fiecare capitol propune o listă de lecturi suplimentare grupate tematic care să îi permită cititorului să aprofundeze aspectele discutate, precum și o serie de activități practice menite să verifice buna înțelegere a principalelor concepte.

Spre deosebire de lucrarea sa clasică *Introduction to Theoretical Linguistics* (Cambridge University Press, 1968), tradusă în limba română în 1995 cu titlul *Introducere în lingvistica teoretică* (Editura Științifică), cartea de față „acoperă un domeniu mai larg, iar capitolele sale centrale sunt mai puțin solicitante”, după cum mărturisește chiar autorul în prefață. Deoarece ambele lucrări menționate pot fi considerate lecturi fundamentale pentru cursurile de lingvistică generală, am abordat această traducere ca un proiect de interes pentru studenții filologi și nu numai din întreaga țară, cărora sperăm că textul de față le va facilita accesul la lucrarea lui John Lyons.

În redactarea traducerii, am încercat să implementăm sistemul de citare propus de autor, însă folosind convențiile limbii române. Din acest motiv, ghilimelele simple și cele duble din limba engleză au fost transformate în cele două tipuri de semne ale citării din limba română, [„”] și [« »], dar am păstrat în traducere scrierea cu litere cursive. De asemenea, am înlocuit abrevierile *e.g.* cu „de exemplu”, *i.e.* cu „adică, și anume”, iar pentru *cf.* am folosit traducerea „vezi” pentru trimeritele la

numere de secțiuni sau la numere de pagină în cazul exercițiilor, dar am păstrat abrevierea din original pentru situațiile în care *cf.* este urmat de o sursă bibliografică, titlul lucrării sau numele autorului. Acolo unde ni s-a părut oportun, am oferit între paranteze traducerea în limba română a exemplelor folosite de autor. Deși poate îngreuna pe alocuri lectura, am optat pentru acest sistem deoarece ne-a permis să menținem numerotarea notelor de subsol folosite de autor pentru a oferi clarificări și informații suplimentare. Toate capitolele se încheie cu două secțiuni pe care le-am denumit LECTURI SUPLIMENTARE și ÎNTREBĂRI ȘI EXERCITII.

În încheiere, am dori să aducem câteva mulțumiri. Lucrul la această traducere a început în 2014 ca o activitate cu un grup mic de studenți în cadrul stagiului lor de practică profesională. Deși textul a trebuit revizuit în totalitate, colaborarea cu studenții ne-a permis un prim contact cu lucrarea din perspectiva traducătorului, nu a profesorului de lingvistică, și ne-a dat posibilitatea să identificăm și să discutăm o parte dintre dificultățile cu care ne-am confruntat ulterior. Publicarea traducerii nu ar fi fost posibilă fără sprijinul Universității Transilvania din Brașov și al editurii sale. Le mulțumim tuturor celor care au participat la proiect, care ne-au răspuns la întrebări sau ne-au oferit sugestii. Îi mulțumim în special colegii noastre Alexandra Stan, care a revizuit cu mare atenție o parte din textul final al traducerii și a făcut observații pertinente pe marginea acestuia, ceea ce ne-a permis să evităm o serie de erori. Pentru erorile care s-au strecurat totuși în textul final, ne asumăm pe deplin responsabilitatea.

Raluca Sinu și Oana Tatu

Brașov
mai 2025

Prefață

Acest volum a fost conceput pentru cursul „Limbă și lingvistică” pe care colegii mei și cu mine îl predăm studenților de anul I de la Universitatea din Sussex. Foarte puțini dintre acești studenți vin la universitate cu intenția de a obține o diplomă în Lingvistică. Unii, care devin pasionați de curs, se transferă într-adevăr la Lingvistică de la alte specializări. Însă majoritatea își termină studiile, așa cum ne așteptam, la specializarea pentru care au optat inițial la admitere. Prin urmare, scopul nostru în predarea cursului „Limbă și lingvistică” este să le prezentăm studenților câteva dintre cele mai importante concepte teoretice și studii empirice din lingvistica modernă, dar la un nivel mai puțin tehnic și într-un mod care să scoată în evidență legăturile dintre lingvistică și multe alte discipline academice care se ocupă de studiul limbii, deși au obiective specifice și punct de vedere propriu. Cred că această carte se va dovedi utilă la alte cursuri similare despre limbă, care există în prezent în multe universități, politehnici și colegii pedagogice, la noi în țară și în străinătate. Nădăjduiesc că se va dovedi un material interesant și pentru publicul larg care dorește să afle mai multe despre lingvistica modernă.

Această lucrare acoperă un domeniu mai larg, iar capitolele sale centrale sunt mai puțin solicitante decât lucrarea mea precedentă *Introducere în lingvistica teoretică* (1968). Este mai puțin detaliată în tratarea multor teme. Dar am adăugat la fiecare capitol o listă de sugestii de Lecturi suplimentare. Aceasta ar trebui să fie suficient de cuprinzătoare pentru profesorii care folosesc cartea pentru a le permite să facă o selecție în acord cu propriile cunoștințe despre domeniu și cu preferințele lor teoretice; aceștia pot adăuga la lista mea de cărți un număr important de articole științifice pe care, cu excepția cazului în care au fost republicate în surse accesibile, le-am exclus din principiu. Bibliografia este structurată conform sugestiilor pentru Lecturi suplimentare și este reprezentativă pentru majoritatea, dacă nu chiar pentru toate, punctele de vedere. Pentru studenții care folosesc cartea fără îndrumare de specialitate și pentru a-l

ajuta pe cititorul obișnuit interesat de aprofundarea acestui subiect, am selectat aproximativ douăzeci de manuale generale și colecții de articole și le-am marcat cu asterisc în Bibliografie. Am avut grijă să fac o selecție reprezentativă – atât pentru puncte de vedere teoretice diferite, cât și pentru niveluri diferite.

Fiecare capitol conține un set de Întrebări și exerciții. Unele dintre acestea sunt întrebări recapitulative la care se poate răspunde fără lecturi suplimentare. Altele – în special cele care conțin citate din alte lucrări de lingvistică – îl vor îndemna pe student să ia în considerare și să evalueze opinii diferite de cele pe care le-am discutat în această lucrare. Câteva dintre întrebări sunt chiar dificile; nu mă aștept ca studenții să poată răspunde fără ajutor, doar pe baza unui curs de Lingvistică de zece săptămâni. Pe de altă parte, cred că este important să li se transmită studenților care participă la astfel de cursuri o idee despre ce înseamnă Lingvistica la un nivel mai avansat, deși nu neapărat mai tehnic; este surprinzător ce rezultate se pot obține aplicând metoda lui Socrate!

Același lucru se aplică și singurei probleme pe care am inclus-o (după capitolul despre Gramatică). Am inventat-o acum mulți ani, când predam la Universitatea din Indiana, și de atunci am folosit-o atât eu, cât și alți colegi ca exercițiu de analiză lingvistică. Oricine poate oferi o soluție adecvată din punct de vedere observațional și explicativ în mai puțin de două ore nu va mai avea nevoie să citească capitolele centrale ale acestei cărți!

Deși lucrarea de față este foarte diferită de *Introducere în lingvistica teoretică*, ea se caracterizează prin aceeași abordare care scoate în evidență continuitatea teoriei lingvistice de la începuturile sale până în prezent. Nu am inclus un capitol despre istoria lingvisticii ca atare, dar în limitele spațiului disponibil am încercat să prezint câteva dintre cele mai importante probleme teoretice în contextul lor istoric. Am scris un scurt capitol despre structuralism, funcționalism și generativism în lingvistică, dat fiind că relațiile dintre aceste curente sunt, după părerea mea, fie trecute cu vederea, fie interpretate greșit în majoritatea manualelor. În special gramatica generativă este de regulă confundată, pe de o parte, cu un anumit tip de gramatică transformațională generativă, formulată de Chomsky, și, pe de altă parte, cu ceea ce am numit aici «generativism», de asemenea